

УДК 330.322:351.863(477)

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.218.315-324>

Петрусевич Г.В.

ДННУ «Академія фінансового управління»

Petrusevych Gennadii

SESE «The Academy of Financial Management»

<https://orcid.org/0000-0003-1002-0841>

СТРУКТУРНІ ДИСПРОПОРЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ

У статті досліджено структурні диспропорції капітального інвестування в Україні та їх значення для економічної безпеки в умовах воєнного стану. На основі річних даних Державної служби статистики України за 2021–2025 рр. проаналізовано галузеві й територіальні зміни у розподілі капітальних інвестицій, територіальну концентрацію та масштаб структурних зрушень. Обґрунтовано, що нерівномірність інвестицій набуває безпекового значення лише тоді, коли супроводжується функціональними обмеженнями у виробничих, інфраструктурних або просторових взаємозв'язках. Виявлено посилення територіальної концентрації у статистично охопленому розподілі капіталовкладень та неоднорідність динаміки окремих видів економічної діяльності. Запропоновано оцінювати ризики через виробничий, інфраструктурний і просторовий механізми та орієнтувати державну підтримку на усунення конкретних функціональних обмежень.

Ключові слова: капітальні інвестиції, структурні диспропорції, економічна безпека, галузева структура, територіальна концентрація, інвестиційна політика, воєнний стан.

STRUCTURAL IMBALANCES IN INVESTMENT PROCESSES AND THEIR IMPACT ON THE ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

The article examines structural imbalances in capital investment in Ukraine and their implications for economic security under wartime conditions. The relevance of the study stems from the simultaneous need to restore damaged productive and infrastructure assets, maintain the continuity of economic activity, and adapt the spatial allocation of investment to persistent security risks. The purpose of the research is to identify sectoral and territorial shifts in capital investment, determine when such shifts may become sources of functional vulnerability, and formulate principles for more targeted public support for investment projects. The empirical analysis is based on annual official statistics for 2021–2025. The research combines structural comparison, calculation of changes in sectoral and regional shares, assessment of the overall magnitude of structural shifts, and measurement of territorial concentration. The analytical approach distinguishes ordinary unevenness in investment allocation from imbalances that constrain economically significant functions. The results show that the recovery of the nominal aggregate volume of capital investment has been accompanied by substantial restructuring. Sectoral changes were heterogeneous, while territorial reallocation was more pronounced and was associated with higher concentration in the statistically covered distribution of investment. At the same time, wartime changes in statistical coverage, especially in territories affected by hostilities and temporary occupation, limit the direct interpretation of regional declines as equivalent to losses of investment potential. The study therefore proposes a functional approach in which investment risks are examined through three interconnected mechanisms: production, infrastructure, and spatial. A structural shift is treated as economically significant only when it is linked to insufficient capacity, weak infrastructure reliability, limited substitutability, or the absence of alternative suppliers and routes. The practical value of the results lies in the possibility of using this approach to improve project selection and public support. Investment priorities should be based not on the size of a sectoral or regional deviation itself, but on evidence that a specific constraint affects interconnected production, infrastructure performance, or territorial resilience. This approach makes it possible to align support instruments with the nature of the identified bottleneck, coordinate related projects, and evaluate outcomes through restored capacity, reduced downtime, improved network reliability, and actual utilization of created or renewed assets.

Keywords: capital investment, structural imbalances, economic security, sectoral structure, territorial concentration, investment policy, wartime economy.

JEL Classification: E22, H56, R12, O11.

Постановка проблеми. Структура інвестицій визначає не лише масштаби оновлення основного капіталу, а й пропорції відтворення виробничих та інфраструктурних потужностей. Для України значення цього питання істотно посилилося в умовах повномасштабної російської агресії. Руйнування активів та інфраструктури, зміна логістичних маршрутів, релокація підприємств і зростання воєнних ризиків одночасно збільшили потребу в капіталовкладеннях та ускладнили їх здійснення. За таких умов навіть відновлення загальних обсягів інвестування не гарантує усунення дефіцитів у тих виробничих та інфраструктурних ланках, від функціонування яких залежить діяльність суміжних секторів економіки.

Масштаб накопичених потреб характеризує П'ята швидка оцінка завданої шкоди та потреб України (Rapid Damage and Needs Assessment, RDNA5). Станом на 31 грудня 2025 року вартість прямих пошкоджень фізичних активів та інфраструктури оцінено у 195,1 млрд дол. США, а потреби у відновленні та реконструкції протягом наступного десятиліття – у 587,7 млрд дол. США [15, с. 4, 16–17]. Ці показники мають різний економічний зміст: оцінка прямих пошкоджень відображає вартість зруйнованих і пошкоджених фізичних активів та інфраструктури, тоді як потреби охоплюють ресурси, необхідні для їх відновлення та реконструкції з урахуванням модернізації й інших складових відбудови. Відповідно, безпосереднє зіставлення зазначених величин із річними обсягами капітальних інвестицій без урахування відмінностей у складі витрат, цінах і часовому горизонті не дає коректного уявлення про рівень інвестиційного забезпечення відновлення.

За цих обставин проблема полягає не у вирівнюванні інвестиційної забезпеченості окремих галузей і територій, а у недопущенні тривалого випадіння з процесу відтворення виробничих та інфраструктурних ланок, критичних для функціонування економічних взаємозв'язків. Потреба в капіталовкладеннях об'єктивно відрізняється залежно від капіталомісткості виробництва, його спеціалізації, безпекових умов і масштабу втрат основного капіталу. Недостатнє оновлення окремої технологічної або інфраструктурної ланки може обмежувати діяльність суміжних підприємств, негативно позначатися на зайнятості та звужувати податкову базу. Тому принципового значення набуває розмежування адаптивного перерозподілу інвестицій, зумовленого зміною умов господарювання, і структурних зрушень, здатних формувати стійкі вразливості економічної безпеки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика структурних диспропорцій інвестиційних процесів охоплює кілька взаємопов'язаних напрямів дослідження, серед яких особливе значення мають галузеві та територіальні зміни у розподілі капіталовкладень, інституційні умови інвестування, а також наслідки порушення виробничих і інфраструктурних зв'язків. У науковій літературі ці аспекти розглядаються як на макроекономічному рівні, так і в контексті окремих секторів, регіонів та механізмів поширення

економічних шоків. Так, О. Соколова систематизує макроекономічні, територіальні, галузеві та зовнішньоторговельні диспропорції, розглядаючи їх як чинники, що впливають на економічну безпеку держави [11]. Це дає змогу розглядати інвестиційні зрушення не як ізольовані зміни у розподілі капіталу, а як складову ширших структурних трансформацій економіки. В умовах війни такий ракурс особливо важливий, оскільки капітальні інвестиції спрямовуються не лише на розширення та модернізацію виробництва, а й на заміщення втрачених або пошкоджених активів. Суміжний напрям досліджень стосується державного регулювання та окремих чинників економічної безпеки. А. Габрелян розглядає зарубіжний досвід державного регулювання детінізації економіки в контексті економічної безпеки [1], а К. Лагунов – вплив тіньової економіки на індикатори економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання [5].

Сучасні тенденції капітального інвестування в Україні досліджує О. Ляховська, аналізуючи його динаміку за секторами економіки та співвідношення з валовою доданою вартістю [7]. Н. Ковальчук і М. Соколюк розглядають структурно-галузеві зміни капітальних інвестицій у період воєнного стану, зокрема їх розподіл за видами економічної діяльності та співвідношення вкладень у матеріальні й нематеріальні активи [4]. Ці праці розкривають основні зміни інвестиційної активності, проте галузевий розподіл капіталовкладень сам по собі не дає змоги оцінити ступінь узгодженості виробничих та інфраструктурних потужностей. Окремі напрями інвестування та їх зв'язок із ширшими результатами економічного розвитку розглядаються й на галузевому рівні. Ю. Перегуда досліджує інклюзивні інвестиції у людський капітал та їх роль у забезпеченні сталого економічного розвитку [8], а Ю. Перегуда і К. Лагунов – організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності зернового сектору в контексті економічної безпеки та резилієнтності [9].

Регіональний вимір проблеми представлений у дослідженні О. Побережника, присвяченому диспропорціям інвестиційного розвитку регіонів України, чинникам низької інвестиційної активності та напрямам удосконалення регіональної інвестиційної політики [10]. Просторовий аналіз капіталовкладень потребує врахування методики статистичного спостереження, оскільки місце обліку суб'єкта господарювання та місце фактичного здійснення інвестицій можуть не збігатися. Особливого значення це набуває для багаторегіональних підприємств та операторів інфраструктури.

Наслідки локальних порушень для виробничих мереж досліджували В. Карвалью, М. Ніреї, Ю. Сайто та А. Тахбаз-Салехі. На матеріалах Великого східнояпонського землетрусу автори встановили поширення шоків уздовж ланцюгів постачання як у напрямі постачальників, так і в напрямі підприємств-покупців [12]. Для українських умов важливим є сам механізм передачі локального порушення через міжфірмові зв'язки, тоді як отримані для Японії кількісні оцінки не можуть безпосередньо переноситися на умови воєнної економіки

України.

Інституційні передумови інвестиційної активності розглянуто в дослідженнях Організації економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD). В економічному огляді України за 2025 рік [13] OECD пов'язує поживлення інвестицій із поліпшенням умов ведення бізнесу, підвищенням регуляторної передбачуваності та розширенням доступу підприємств до фінансування. У дослідженні 2026 року [14], присвяченому інвестиційним стимулам, OECD наголошує на необхідності більш адресного застосування інструментів підтримки, оцінювання їх ефективності та збереження фіскальної стійкості.

Наявна наукова література достатньо ґрунтовно висвітлює галузеві, регіональні та інституційні аспекти інвестиційних процесів, а також механізми поширення локальних шоків через виробничі зв'язки. Меншою мірою досліджено питання про те, за яких умов статистично зафіксована зміна структури капітальних інвестицій набуває ознак функціональної вразливості економіки. Встановлення такого зв'язку необхідне для розмежування адаптивного перерозподілу інвестицій і структурних диспропорцій, що створюють ризики для економічної безпеки та потребують коригування засобами державної інвестиційної політики.

Метою статті є виявлення галузевих і територіальних диспропорцій капітального інвестування в Україні, з'ясування механізмів їх впливу на економічну безпеку та обґрунтування адресних заходів інвестиційної політики в умовах воєнного стану.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів економічного аналізу. Зокрема, порівняльний метод використано для зіставлення галузевої та територіальної структури капітальних інвестицій у 2021–2025 рр.; метод структурного аналізу застосовано для визначення змін часток окремих видів економічної діяльності та територій у загальному обсязі капітальних інвестицій; індексний метод – для оцінювання масштабу структурних зрушень і територіальної концентрації капіталовкладень. Системний підхід застосовано для з'ясування взаємозв'язку інвестиційних диспропорцій із виробничими, інфраструктурними та просторовими чинниками економічної безпеки. Методи узагальнення та абстрагування використано для формування пропозицій щодо адресного застосування інструментів державної інвестиційної політики.

Виклад основних результатів дослідження. Перед безпосереднім аналізом інвестиційних зрушень уточнимо вихідне для цього дослідження розуміння структурної диспропорції. У межах цієї роботи структурну диспропорцію інвестиційних процесів розглядаємо як невідповідність розподілу капіталовкладень потребам відтворення взаємопов'язаних видів економічної діяльності та територій, унаслідок якої обмежується виконання економічно значущих функцій. Саме

наявність такого функціонального наслідку відрізняє структурну диспропорцію від звичайної нерівномірності інвестиційного розподілу. Висока або низька частка окремого виду діяльності сама по собі не свідчить про надлишок чи дефіцит інвестицій, оскільки виробництва відрізняються капіталомісткістю, а реалізація великих інвестиційних проєктів має нерівномірний у часі характер.

Для безпекової оцінки таких диспропорцій виокремлено три взаємопов'язані площини. Відтворювальна площина характеризує достатність введених і відновлених потужностей з урахуванням їх вибуття. Міжгалузева відображає відповідність енергетичного, транспортного та іншого інфраструктурного забезпечення потребам виробництва, функціонування яких залежить від відповідних послуг. Просторова площина дає змогу оцінити наявність альтернативних виробничих майданчиків, постачальників і маршрутів, здатних забезпечити виконання необхідної економічної функції у разі локального порушення.

Скорочення обсягу інвестицій, зміна їх частки або посилення концентрації є лише вихідними ознаками можливої диспропорції. Після їх виявлення необхідно встановити, яку економічну функцію зачіпає відповідна зміна, та оцінити її фактичний стан за показниками доступної потужності, завантаження обладнання, пропускної спроможності, тривалості простоїв або іншими релевантними характеристиками. За відсутності таких даних статистичне відхилення коректніше інтерпретувати як індикатор потенційного ризику, що потребує додаткової перевірки, а не як підтвердження недостатності інвестицій.

Для економіки воєнного періоду принципово важливим є розмежування просторової адаптації та скорочення відтворювального потенціалу. Переміщення капіталовкладень у безпечніші регіони може сприяти збереженню виробничої діяльності, зайнятості та установлених господарських зв'язків. У регіонах вибуття цей процес може супроводжуватися послабленням інфраструктурних і кадрових передумов подальшого відновлення. Тому оцінювання просторового перерозподілу інвестицій має враховувати обидва аспекти – стійкість нової географії виробництва та збереження господарських функцій на територіях, доступних для економічної діяльності.

Після скорочення до 409,66 млрд грн у 2022 р. вартісний обсяг капітальних інвестицій зріс до 627,28 млрд грн у 2023 році, 743,02 млрд грн у 2024 р. та 893,57 млрд грн у 2025 р. проти 673,9 млрд грн у 2021 р. [2]. Таким чином, показник 2025 р. перевищив рівень 2021 р. на 32,6%. Однак таке зростання не можна ототожнювати з відповідним збільшенням фізичного обсягу виробничого капіталу, оскільки йдеться про вартісні показники відповідних років. Характер структурних змін розкриває галузевий розподіл, наведений у табл. 1.

Таблиця 1

Галуzeвий розподіл капітальних інвестицій в Україні у 2021, 2024 та 2025 рр.

Вид діяльності (секція КВЕД)	2021, млрд грн	2024, млрд грн	2025, млрд грн	Частка 2021, %	Частка 2025, %	Зміна част- тки, в. п.
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство (А)	69,95	80,59	107,28	10,38	12,01	+1,63
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів (В)	61,31	63,57	72,54	9,1	8,12	-0,98
Переробна промисловість (С)	113,28	121,05	149,65	16,81	16,75	-0,06
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційо- ваного повітря (D)	63,33	67,9	94,47	9,4	10,57	+1,18
Водопостачання; каналізація, поводження з відхо- дами (Е)	5,01	7,71	10,45	0,74	1,17	+0,43
Будівництво (F)	55,72	49,8	60,58	8,27	6,78	-1,49
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспор- тних засобів і мотоциклів (G)	58,79	70,1	78,68	8,72	8,81	+0,08
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (H)	43,94	60,4	84,86	6,52	9,5	+2,98
Інформація та телекомунікації (J)	23,86	34,63	39,74	3,54	4,45	+0,91
Професійна, наукова та технічна діяльність (M)	17,13	17,78	14,74	2,54	1,65	-0,89
Державне управління й оборона; обов'язкове соціа- льне страхування (O)	73,98	75,55	70,29	10,98	7,87	-3,11
Інші секції	87,6	93,96	110,28	13	12,34	-0,66
Усього	673,9	743,02	893,57	100	100	+0

Джерело: розраховано за річними даними Державної служби статистики України [2]. «Інші секції» охоплюють I, K, L, N, P, Q, R, S. Вартісні показники наведено за відповідні роки без приведення до порівнянних цін. Зміни часток розраховано до округлення.

У 2025 році найбільша частка капітальних інвестицій припадала на промисловість: сукупно секції В–Е акумулювали 36,61% їх загального обсягу порівняно з 36,05% у 2021 році. За відносною стабільності сукупної частки промисловості її внутрішня структура зазнала помітних змін. Частка секції В «Добувна промисловість і розроблення кар'єрів» скоротилася на 0,98 в. п., секції D «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря» зросла на 1,18 в. п., а секції Е «Водопостачання; каналізація, поводження з відходами» – на 0,43 в. п. Частка переробної промисловості практично не змінилася, становивши 16,81% у 2021 році та 16,75% у 2025 році [2].

Незначна зміна агрегованої частки секції С, однак, не відображає неоднорідності інвестиційної динаміки окремих виробництв. Загальний обсяг капітальних інвестицій у переробній промисловості збільшився на 32,11%, що практично відповідало приросту їх загального обсягу в економіці. При цьому капіталовкладення у виробництво інших транспортних засобів зросли з 2,44 до 8,38 млрд грн, тоді як у виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів скоротилися з 2,44 до 1,9 млрд грн [2]. Агрегована динаміка секції не дає достатніх підстав для висновку про характер відтворення її окремих складових; для цього необхідно враховувати інвестиційні зміни на рівні конкретних виробництв та їх місце у відповідних технологічних і виробничих зв'язках.

Найбільше зростання частки серед наведених у таблиці видів економічної діяльності зафіксовано у секції Н «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність»: у 2021–2025 рр. її частка збільшилася на 2,98 в. п., а номінальний обсяг капітальних інвестицій – приблизно на 93,1% [2]. Таке структурне зрушення відбувалося на тлі значних потреб у

відновленні транспортної та енергетичної інфраструктури. За оцінками RDNA5, потреби у відновленні та реконструкції транспорту на 2026–2035 роки становлять 96,3 млрд дол. США, енергетики – 90,6 млрд дол. США [15, с. 17]. Через відмінності у складі витрат, часовому горизонті та секторальній класифікації ці оцінки не можуть безпосередньо зіставлятися з річними обсягами капітальних інвестицій відповідних секцій КВЕД.

У 2025 році частка секції А «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» становила 12,01%, а секції J «Інформація та телекомунікації» – 4,45% [2]. Порівняно з 2021 роком частки обох секцій зросли. Проте агрегована позитивна динаміка не виключає недостатнього інвестування окремих видів діяльності або об'єктів. Безпекове значення таких змін визначається не лише часткою секції, а й спроможністю відповідної інфраструктури та виробничих потужностей забезпечувати потреби взаємопов'язаних видів діяльності.

Протилежна динаміка спостерігалася у секції М «Професійна, наукова та технічна діяльність»: обсяг капітальних інвестицій скоротився з 17,13 млрд грн у 2021 році до 14,74 млрд грн у 2025 році, а її частка – з 2,54% до 1,65%. Секція М охоплює різні види діяльності, динаміка яких істотно відрізняється. Зокрема, капітальні інвестиції у наукові дослідження та розробки збільшилися з 2,63 до 3,1 млрд грн [2]. Скорочення інвестицій у секції М загалом не є достатньою підставою для висновку про аналогічну динаміку капіталовкладень у наукові дослідження та розробки; відповідні зміни потребують аналізу на більш деталізованому рівні.

Показники секцій F та O також потребують обережної інтерпретації. Зменшення частки секції F «Будівництво» з 8,27% у 2021 році до 6,78% у 2025 році

характеризує капітальні інвестиції, віднесені до цього виду економічної діяльності, і не охоплює всіх вкладень економіки у будівлі та інженерні споруди. Частка секції О у 2025 році становила 7,87% [2]. Цей показник не тотожний ані сукупним видаткам на оборону, ані всім капітальним інвестиціям підприємств оборонно-промислового комплексу. Статистика капітальних інвестицій за видами економічної діяльності та функціональна класифікація бюджетних видатків характеризують різні за економічним змістом сукупності.

За повним розподілом секцій А–S половина суми абсолютних змін їх часток у 2021–2025 роках становила 8,82 в. п. Найбільш помітними були збільшення часток транспорту, сільського господарства та енергопостачання поряд зі скороченням часток державного управління й оборони та будівництва, тоді як частка переробної промисловості майже не змінилася. Сам по собі такий перерозподіл не дає підстав для однозначної оцінки його впливу на економічну безпеку: визначальним є те, наскільки він забезпечує відтворення

необхідних виробничих та інфраструктурних потужностей і усунення обмежень у взаємопов'язаних видах діяльності.

Галузевий розподіл не відображає просторової локалізації капіталовкладень, тому далі розглянуто їх територіальну структуру. Для цього використано показник Держстату «Обсяг капітальних інвестицій за місцем їх здійснення» [2] (табл. 2). У 2025 році в регіональному розподілі загального показника капітальних інвестицій за м. Києвом відображено 333,01 млрд грн, тоді як за місцем здійснення інвестицій на територію міста припадало 255,94 млрд грн, або 28,64% загальнодержавного обсягу. У 2021 році відповідна частка становила 23,76%. Розбіжність між цими показниками зумовлена відмінностями у способі територіального відображення статистичної інформації й не може інтерпретуватися як втрата або нецільове використання коштів. У подальшому територіальному аналізі послідовно використано показник капітальних інвестицій за місцем їх здійснення.

Таблиця 2

Капітальні інвестиції за місцем їх здійснення у 2021 та 2025 роках

Область / місто	2021, млрд грн	2025, млрд грн	Частка 2021, %	Частка 2025, %	Зміна частки, в. п.
Вінницька	18,34	28,25	2,72	3,16	+0,44
Волинська	11,95	23,03	1,77	2,58	+0,8
Дніпропетровська	76,02	86,64	11,28	9,7	-1,59
Донецька	33,78	2,5	5,01	0,28	-4,73
Житомирська	12,53	19,21	1,86	2,15	+0,29
Закарпатська	9,47	20,54	1,41	2,3	+0,89
Запорізька	24,67	13,77	3,66	1,54	-2,12
Івано-Франківська	13,82	24,31	2,05	2,72	+0,67
Київська	41,14	57,37	6,11	6,42	+0,32
Кіровоградська	9,93	14,17	1,47	1,59	+0,11
Луганська	4,61	0,1	0,68	0,01	-0,67
Львівська	34,35	70,76	5,1	7,92	+2,82
Миколаївська	14,38	14,88	2,13	1,67	-0,47
Одеська	28,27	28,84	4,19	3,23	-0,97
Полтавська	36,32	35,92	5,39	4,02	-1,37
Рівненська	23,04	21,35	3,42	2,39	-1,03
Сумська	11,14	18,38	1,65	2,06	+0,4
Тернопільська	10,79	18,71	1,6	2,09	+0,49
Харківська	36,93	57,01	5,48	6,38	+0,9
Херсонська	14,96	0,79	2,22	0,09	-2,13
Хмельницька	16,44	26,54	2,44	2,97	+0,53
Черкаська	13,54	23,63	2,01	2,64	+0,63
Чернівецька	6,34	12,37	0,94	1,38	+0,44
Чернігівська	11,01	18,55	1,63	2,08	+0,44
м. Київ	160,13	255,94	23,76	28,64	+4,88
Україна	673,9	893,57	100	100	0

Джерело: розраховано за показником Державної служби статистики України «Обсяг капітальних інвестицій за місцем їх здійснення» [2]. Вартісні показники наведено за відповідні роки без приведення до порівнянних цін; територіальне охоплення відповідає приміткам Держстату.

У 2021–2025 рр. територіальна структура капітальних інвестицій зазнала більш істотних змін, ніж галузева: половина суми абсолютних змін регіональних часток становила 15,08 в. п. Частка чотирьох найбільших територій зросла з 46,63% до 52,68%, а індекс Герфіндаля–Гіршмана – з 933,15 до 1163,65. У 2025 році до чотирьох територій із найбільшими частками належали м. Київ, Дніпропетровська, Львівська та Київська

області. Концентрація, однак, змінювалася нерівномірно: у 2024 році значення індексу знизилося до 1033,92 порівняно з 1137,12 у 2023 році. Отримані результати свідчать про посилення територіальної концентрації у статистично охопленому розподілі капітальних інвестицій у 2025 році порівняно з 2021 роком, але не про її безперервне зростання протягом досліджуваного періоду.

Найбільше скорочення інвестицій за місцем їх здійснення серед досліджуваних територій зафіксовано у Донецькій, Луганській, Запорізькій та Херсонській областях. Їх сукупний обсяг зменшився з 78,02 млрд грн у 2021 році до 17,16 млрд грн у 2025 році, а частка в загальнодержавному обсязі – з 11,58% до 1,92% [2]. Водночас міжчасове порівняння цих областей має принципове обмеження, оскільки внаслідок бойових дій і тимчасової окупації територій цих областей у різному обсязі істотно змінилися умови та повнота статистичного охоплення. Тому наведена динаміка не може інтерпретуватися як безпосередня кількісна оцінка скорочення інвестицій у межах усієї адміністративної території відповідних областей. Вона характеризує зміну показника в межах сукупності, охопленої офіційним статистичним спостереженням, із урахуванням передбачених методологією Держстату процедур оцінювання за неповноти даних [3].

Регіональна динаміка капітальних інвестицій залишається неоднорідною. У Харківській області їх обсяг за місцем здійснення зріс з 36,93 млрд грн у 2021 році до 57,01 млрд грн у 2025 році, а частка – з 5,48% до 6,38%. У Дніпропетровській області вартісний обсяг інвестицій також збільшився – з 76,02 до 86,64 млрд грн, тоді як її частка скоротилася з 11,28% до 9,7% [2]. Такі відмінності показують, що оцінювати територіальні зрушення лише за динамікою обсягів і часток капітальних інвестицій недостатньо. Агреговані показники не дають змоги розмежувати вкладення, пов'язані з відновленням пошкоджених активів, підтриманням наявних потужностей і створенням нових. Тому аналіз слід доповнювати даними про фактичне введення, відновлення та використання основного капіталу.

Наявні статистичні дані не дають змоги визначити, якою мірою приріст капіталовкладень у західних областях пов'язаний із релокованими підприємствами, розвитком місцевого бізнесу або реалізацією інфраструктурних проєктів. Для економічної безпеки важливо, чи сприяє нова географія інвестицій формуванню взаємозамінних виробничих потужностей і альтернативних маршрутів, чи, навпаки, посилює залежність від обмеженої кількості енергетичних і транспортних вузлів.

Територіальна асиметрія набуває безпекового значення насамперед тоді, коли скорочення інвестицій супроводжується послабленням економічних функцій, від яких залежить діяльність підприємств інших галузей і регіонів. До таких функцій можуть належати постачання проміжної продукції, обслуговування інфраструктури, ремонтне забезпечення та підготовка спеціалізованих кадрів. Відповідно, оцінювання територіальних зрушень має виходити за межі географічного розподілу капіталовкладень і враховувати механізми поширення локальних порушень через систему господарських взаємозв'язків.

Економічні наслідки структурного зрушення визначаються не лише його вартісним масштабом, а й функціональною роллю відповідного активу, можливістю

його заміщення та тривалістю відновлення. Втрата або недостатнє оновлення порівняно невеликого об'єкта може обмежувати використання значно дорожчих потужностей, якщо він забезпечує незамінну технологічну операцію, підключення до інфраструктурної мережі або критичну ланку постачання. Тому сам масштаб скорочення інвестицій не дає повного уявлення про можливі наслідки для функціонування економіки.

Виробничий механізм проявляється тоді, коли недостатнє оновлення окремої технологічної ланки обмежує її спроможність підтримувати необхідний обсяг або параметри виробництва. Унаслідок виробничих взаємозалежностей локальне порушення може поширюватися вздовж ланцюгів постачання на постачальників і підприємства-покупці [12]. Для встановлення такого ефекту в конкретному випадку агрегованих показників капітальних інвестицій недостатньо; їх необхідно доповнювати даними про введення та вибуття потужностей, рівень їх завантаження, тривалість простоїв і виконання виробничих контрактів. Відповідно, майже незмінна частка секції С сама по собі не дає підстав для висновку про достатність технологічного оновлення її окремих виробництв.

Інфраструктурний механізм впливу зумовлений залежністю результативності виробничих інвестицій від надійності енергетичного та транспортного забезпечення. Навіть за наявності оновленого обладнання його використання може обмежуватися перебоями в енергопостачанні або недостатньою пропускнуною спроможністю транспортної інфраструктури. Інфраструктурні перебої в такому разі знижують результативність виробничих вкладень і посилюють уже описаний мережевий ефект. Зростання часток секцій D і H слід оцінювати не лише за обсягами капіталовкладень, а й за фактичними параметрами доступності, надійності та пропускнуною спроможністю відповідної інфраструктури.

Просторовий механізм проявляється тоді, коли концентрація виробничих та інфраструктурних потужностей у кількох центрах поєднується з обмеженими можливостями їх заміщення. За відсутності резервних постачальників, альтернативних маршрутів або незалежних інфраструктурних зв'язків локальне порушення може поширюватися на підприємства інших територій. У регіонах із тривалим скороченням інвестицій додаткові ризики можуть бути пов'язані зі звуженням зайнятості, попиту на місцеві послуги та доходної бази територіальних громад. Сама концентрація не обов'язково має негативний характер, оскільки може забезпечувати ефект масштабу та полегшувати доступ до трудових ресурсів і спеціалізованих послуг. Її безпекове значення визначається насамперед наявністю резервних потужностей та альтернативних господарських зв'язків.

У табл. 3 узагальнено виявлені ознаки, умови реалізації ризику та показники їх перевірки. Наведені наслідки мають потенційний характер і потребують перевірки за даними конкретних виробничих та інфраструктурних об'єктів.

Таблиця 3

Інвестиційні зрушення, умови реалізації та показники перевірки ризиків для економічної безпеки

Встановлена ознака	Умова реалізації ризику	Потенційний наслідок	Показники перевірки
Неоднорідна динаміка капітальних інвестицій у межах секції С	Недостатнє оновлення окремої технологічної ланки	Обмеження виробничих можливостей та посилення залежності від зовнішнього постачання	Введення та вибуття потужностей; рівень завантаження обладнання
Зростання часток секцій D і H у структурі капітальних інвестицій	Недостатня надійність або пропускна спроможність відповідної інфраструктури	Простої підприємств, затримки постачань та порушення виробничих зв'язків	Тривалість перебоїв; доступна пропускна спроможність
Зростання територіальної концентрації капітальних інвестицій	Концентрація виробничих та інфраструктурних потужностей за обмежених можливостей їх заміщення	Поширення локального порушення на підприємства інших територій	Наявність резервних потужностей; доступність альтернативних маршрутів і постачальників
Статистично зафіксоване скорочення капітальних інвестицій у Донецькій, Луганській, Запорізькій та Херсонській областях	Послаблення економічно значущих функцій за відсутності достатніх можливостей їх заміщення	Порушення виробничих зв'язків і звуження місцевої економічної активності	Збережені та введені потужності; зайнятість і функціонування діючих підприємств

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України [2] та з урахуванням механізму поширення шоків через виробничі зв'язки [12].

Саме по собі відхилення частки окремого виду діяльності або території не є достатньою підставою для визначення інвестиційного пріоритету чи державного втручання. Пріоритетність підтримки має визначатися наявністю конкретного функціонального обмеження та значенням його усунення для взаємопов'язаних виробництв. Під час відбору проєктів слід враховувати безпекові умови, готовність інженерних підключень, забезпеченість персоналом і обладнанням, а також наявність попиту. Критеріями результативності можуть бути відновлена або створена потужність, кількість суб'єктів, для яких усунено відповідне обмеження, та скорочення простоїв. Оцінку проєкту слід доповнювати витратами протягом життєвого циклу активу.

У виробничих проєктах оновлення основного обладнання має бути узгоджене з розвитком інженерної інфраструктури, енергозабезпеченням, підготовкою персоналу та можливостями збуту. Відсутність такої узгодженості підвищує ризик неповного використання створених потужностей через збереження супутніх обмежень. В енергетичних і транспортних проєктах пріоритетного значення набувають відновлення пропускної спроможності, формування альтернативних підключень і маршрутів, а також скорочення тривалості перебоїв для підприємств-користувачів. Строки реалізації взаємозалежних проєктів також мають бути узгоджені.

Вибір форми державної підтримки має відповідати характеру обмеження, що стримує реалізацію інвестиційного проєкту. Для інфраструктури, якою користується широке коло суб'єктів, може застосовуватися бюджетне або грантове співфінансування. Якщо реалізацію комерційно життєздатного проєкту стримують специфічні ризики, можуть застосовуватися інструменти їх страхування, гарантування або розподілу залежно від природи ризику. Компенсація частини капітальних витрат потребує обґрунтування додаткового інвестиційного результату, який не був би досягнутий без державної підтримки. OECD також рекомендує підвищувати адресність інвестиційних стимулів,

оцінювати їх ефективність і додатковість та враховувати фіскальні витрати [14]. У ширшому контексті економічної безпеки значення належного інституційно-організаційного забезпечення державної політики підкреслюється також К. Лагуновим [6].

Інструменти територіальної підтримки слід добирати з урахуванням умов і завдань відтворення. У регіонах із концентрацією нових виробничих потужностей першочерговими завданнями є забезпечення достатньої пропускної спроможності інфраструктурних мереж і зниження залежності від окремих вузлів. На постраждалих територіях, де зберігаються умови для господарської діяльності, підтримка має орієнтуватися на збереження життєздатних підприємств, локальної інфраструктури та міжрегіональних господарських зв'язків. За високої невизначеності проєкти доцільно реалізовувати поетапно, коригуючи їх масштаб за результатами проміжного оцінювання. Фінансування підготовки проєктної документації може полегшити участь громад з обмеженими управлінськими ресурсами у відповідних програмах, а вимоги щодо співфінансування мають враховувати фінансову спроможність громад.

Оцінювання результативності підтримки не повинно обмежуватися контролем за використанням виділених коштів. До початку реалізації проєкту необхідно визначити базовий стан відповідної економічної функції, цільові параметри потужності або якості послуги, строки досягнення результату та очікувані витрати. Після введення об'єкта в експлуатацію оцінюванню підлягають фактичне використання створених або відновлених потужностей, скорочення простоїв і залучення додаткових приватних інвестицій. Відхилення фактичних результатів від запланованих має враховуватися під час аналізу причин та прийняття подальших рішень щодо підтримки. Критерієм результативності в такій системі є не формальне завершення проєкту, а відновлення або посилення відповідної економічної функції.

Висновки. Таким чином, відновлення

інвестиційної активності в Україні має нерівномірний галузевий характер і не може оцінюватися лише за динамікою сукупних капіталовкладень. Зростання їх номінального обсягу у 2025 році на 32,6% порівняно з 2021 роком супроводжувалося збільшенням часток транспорту, сільського господарства та енергопостачання за майже незмінної частки переробної промисловості. Стабільність агрегованої частки сектора при цьому може поєднуватися з істотними відмінностями інвестиційної динаміки його складових. Тому достатність відтворення основного капіталу слід оцінювати на рівні конкретних виробництв та їх технологічних зв'язків з урахуванням вибуття і фактичного використання потужностей.

Територіальний перерозподіл капіталовкладень виявився масштабнішим за галузевий: показник структурних зрушень становив відповідно 15,08 та 8,82 в. п. Частка чотирьох територій із найбільшими обсягами інвестицій зросла з 46,63% до 52,68%, а індекс Герфіндаля–Гіршмана – з 933,15 до 1163,65. Це свідчить про посилення концентрації у статистично охопленому просторовому розподілі капіталовкладень у 2025 році порівняно з 2021 роком. Скорочення відображених у статистиці часток Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей потребує врахування змін статистичного охоплення і не може безпосередньо ототожнюватися зі зміною інвестиційного потенціалу цих територій.

Визначальною ознакою структурної диспропорції є невідповідність інвестицій потребам відтворення, яка обмежує виконання економічно значущих функцій. Її потенційний вплив на економічну безпеку залежить від ролі відповідної ланки, можливості її заміщення та тривалості відновлення. Виробничий механізм пов'язаний із недостатнім оновленням технологічних

ланок, інфраструктурний – із ненадійністю енергозабезпечення або недостатньою пропускну спроможністю мереж, просторовий – із концентрацією потужностей за обмежених можливостей їх заміщення. За таких умов локальне порушення здатне обмежувати діяльність пов'язаних підприємств і територій.

Державна інвестиційна підтримка має спрямовуватися на усунення підтверджених функціональних обмежень із найбільшим впливом на взаємопов'язані виробництва та інфраструктуру. У регіонах концентрації нових потужностей це передбачає узгоджений розвиток мереж і резервних зв'язків, а на постраждалих територіях, доступних для господарської діяльності, – збереження життєздатних підприємств та локальної інфраструктури. Форма підтримки має відповідати причині, що стримує інвестування, а її результативність – визначатися фактичним використанням створених або відновлених потужностей, скороченням простоїв і підвищенням надійності економічних зв'язків.

Статистика капітальних інвестицій дає змогу виявити ознаки потенційної вразливості, проте не забезпечує кількісної оцінки фактичного впливу структурних диспропорцій на економічну безпеку. Подальші дослідження потребують її поєднання з даними про введення, вибуття та завантаження потужностей, тривалість простоїв, пропускну спроможність інфраструктури й міжрегіональні поставки. Це дасть змогу оцінити, наскільки інвестиційний перерозподіл забезпечує заміщення втрачених ланок та стійкість господарських взаємозв'язків.

Декларація про використання штучного інтелекту. При підготовці статті ШІ (ChatGPT-5.5, 2026) використовувався лише для уточнення перекладу анотації. Автор несе повну відповідальність за науковість, точність та цілісність контенту.

Список використаних джерел:

1. Габрелян А. Ю. Зарубіжний досвід державного регулювання детінізації економіки в контексті економічної безпеки. Наука і техніка сьогодні. Серія «Економіка». 2026. № 5(59). С. 685–702. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-5\(59\)-685-702](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-5(59)-685-702)
2. Державна служба статистики України. Капітальні інвестиції (річна): набір даних. 2026. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/kapitalni-investytsiyi-richna> (дата звернення: 08.06.2026).
3. Державна служба статистики України. Методологічні положення державного статистичного спостереження «Капітальні інвестиції»: затв. наказом Державної служби статистики України від 16.11.2021 р. № 288 (у редакції наказу від 21.05.2026 р. № 135). 2026. URL: https://stat.gov.ua/sites/default/files/2026-05/288_2021.pdf (дата звернення: 08.06.2026).
4. Ковальчук Н. О., Соколюк М. В. Капітальні інвестиції в Україні під час воєнного стану: структурно-галузевий статистичний аналіз. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2026. № 85. С. 120–124. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2026-85-15>
5. Лагунов К. В. Вплив тіньової економіки на індикатори економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2025. № 47. С. 1047–1062. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.22201279>
6. Лагунов К. В. Інституційно-організаційне забезпечення державної політики детінізації економіки в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання. Академічні візії. 2026. № 54. DOI: <https://doi.org/10.66556/2786-586X.54.habrelian-a>
7. Ляховська О. Капітальні інвестиції в Україні: сучасні тенденції. Економіка та суспільство. 2026. № 85. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-19>
8. Перегуда Ю. А. Інклюзивні інвестиції у людський капітал: роль освіти, охорони здоров'я та цифрових технологій у забезпеченні сталого економічного розвитку. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2026. № 49. С. 43–53. DOI: <https://doi.org/10.66556/2663-0117.49.pereguda-y>

9. Перегуда Ю. А., Лагунов К. В. Організаційно-економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності зернового сектору України в контексті економічної безпеки та резилієнтності. Академічні візії. 2026. № 51. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/3376> (дата звернення: 08.06.2026).
10. Побережник О. С. Інвестиційна політика в Україні: регіональні диспропорції та шляхи розвитку депресивних територій. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2025. № 2(66). С. 18–23. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.2\(66\).18-23](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.2(66).18-23)
11. Соколова О. Структурні диспропорції: зміст, види та вплив на економічну безпеку держави. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2021. № 4(90). С. 10–16. DOI: <https://doi.org/10.32845/bsnau.2021.4.2>
12. Carvalho V. M., Nirei M., Saito Y. U., Tahbaz-Salehi A. Supply chain disruptions: Evidence from the Great East Japan Earthquake. The Quarterly Journal of Economics. 2021. Vol. 136, No. 2. Pp. 1255–1321. DOI: <https://doi.org/10.1093/qje/qjaa044>
13. OECD. OECD Economic Surveys: Ukraine 2025. OECD Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1787/940cee85-en>
14. OECD. Supporting Ukraine to Design and Implement More Efficient Investment Incentive Policies. OECD Business and Finance Policy Papers. 2026. No. 99. OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/49f00bcb-en>
15. World Bank, Government of Ukraine, European Union, United Nations. Ukraine: Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5): February 2022–December 2025. 2026. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022026094036395/pdf/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf> (дата звернення: 08.06.2026).

References:

1. Habrelian, A. Yu. (2026). Zarubizhnyi dosvid derzhavnoho rehulivannia detinizatsii ekonomiky v konteksti ekonomichnoi bezpeky [Foreign experience of state regulation of economic de-shadowing in the context of economic security]. Nauka i tekhnika sohodni. Seriya «Ekonomika», 5(59), 685–702. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-5\(59\)-685-702](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2026-5(59)-685-702) [in Ukrainian].
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2026a). Kapitalni investytsii (richna) [Capital investments (annual)] [Data set]. <https://stat.gov.ua/uk/datasets/kapitalni-investytsiyi-richna> [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2026b). Metodolohichni polozhennia derzhavnoho statystychnoho sposterezhenia «Kapitalni investytsii» [Methodological provisions of the state statistical observation “Capital investments”] (Order of the State Statistics Service of Ukraine No. 288 of November 16, 2021, as amended by Order No. 135 of May 21, 2026). https://stat.gov.ua/sites/default/files/2026-05/288_2021.pdf [in Ukrainian].
4. Kovalchuk, N. O., & Sokoliuk, M. V. (2026). Kapitalni investytsii v Ukraini pid chas voiennoho stanu: strukturno-haluzevyi statystychnyi analiz [Capital investments in Ukraine during martial law: Structural and sectoral statistical analysis]. Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu. Ekonomichni nauky, (85), 120–124. <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2026-85-15> [in Ukrainian].
5. Lahunov, K. V. & Habrelian, A. Yu. (2025). Vplyv tinovoi ekonomiky na indykatory ekonomichnoi bezpeky derzhavy ta subiektiv hospodariuvannia [Impact of the shadow economy on indicators of economic security of the state and business entities]. Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava, (47), 1047–1062. <https://doi.org/10.5281/zenodo.22201279> [in Ukrainian].
6. Lahunov, K. V. & Habrelian, A. Yu. (2026). Instytutsiino-orhanizatsiine zabezpechennia derzhavnoi polityky detinizatsii ekonomiky v systemi ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia [Institutional and organizational support for state policy on economic de-shadowing in the system of economic security of business entities]. Akademichni vizii, (54). <https://doi.org/10.66556/2786-586X.54.habrelian-a> [in Ukrainian].
7. Liakhovska, O. (2026). Kapitalni investytsii v Ukraini: suchasni tendentsii [Capital investments in Ukraine: Current trends]. Ekonomika ta suspilstvo, (85). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-19> [in Ukrainian].
8. Perehuda, Yu. A. (2026). Inkluzivni investytsii u liudskyy kapital: rol osvity, okhorony zdorovia ta tsyfrovyykh tekhnolohii u zabezpechenni staloho ekonomichnoho rozvytku [Inclusive investments in human capital: The role of education, healthcare, and digital technologies in ensuring sustainable economic development]. Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava, (49), 43–53. <https://doi.org/10.66556/2663-0117.49.pereguda-y> [in Ukrainian].
9. Perehuda, Yu. A., & Lahunov, K. V. (2026). Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm zabezpechennia konkurentospromozhnosti zernovoho sektoru Ukrainy v konteksti ekonomichnoi bezpeky ta rezylitnosti [Organizational and economic mechanism for ensuring the competitiveness of Ukraine’s grain sector in the context of economic security and resilience]. Akademichni vizii, (51). <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/3376> [in Ukrainian].
10. Poberezhnyk, O. S. (2025). Investytsiina polityka v Ukraini: rehionalni dysproportsii ta shliakhy rozvytku depresyvnykh terytorii [Investment policy in Ukraine: Regional disparities and ways of developing depressed territories]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya «Ekonomika», 2(66), 18–23. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.2\(66\).18-23](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2025.2(66).18-23) [in Ukrainian].
11. Sokolova, O. (2021). Strukturni dysproportsii: zmist, vydy ta vplyv na ekonomichnu bezpeku derzhavy

[Structural disproportions: Content, types and impact on the economic security of the state]. Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriia «Ekonomika i menedzhment», 4(90), 10–16. <https://doi.org/10.32845/bsnau.2021.4.2> [in Ukrainian].

12. Carvalho, V. M., Nirei, M., Saito, Y. U., & Tahbaz-Salehi, A. (2021). Supply chain disruptions: Evidence from the Great East Japan Earthquake. *The Quarterly Journal of Economics*, 136(2), 1255–1321. <https://doi.org/10.1093/qje/qjaa044> [in English].

13. OECD. (2025). OECD economic surveys: Ukraine 2025. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/940cee85-en> [in English].

14. OECD. (2026). Supporting Ukraine to design and implement more efficient investment incentive policies. OECD Business and Finance Policy Papers, No. 99. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/49f00bcb-en> [in English].

15. World Bank, Government of Ukraine, European Union, & United Nations. (2026). Ukraine: Fifth rapid damage and needs assessment (RDNA5): February 2022–December 2025. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099022026094036395/pdf/P514499-22f93f3a-4278-42bc-b907-db9553d12069.pdf> [in English].

Дата надходження статті: 03.09.2026 р.

Дата прийняття статті до друку: 19.10.2026 р.

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.10.2026 р.

Стаття поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.